

Juraj Malíček

ORCID: 0000-0001-7505-6904

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Slovensko

Pop-sypte mu hrachu, budete bez strachu — Jánošík ako popkultúrny fenomén*

Kľúčové slová: Jánošík, popkultúra, mainstream, hrdina, umelecký druh, žáner

Słowa kluczowe: Janosik, popkultura, mainstream, bohater, gatunek

Keywords: Jánošík, popular culture, mainstream, hero, genre

Jánošík as a Pop-Cultural Phenomenon

Summary

The study presents Juraj Jánošík, a folk national hero and iconic folklore figure in the widest possible pop culture context as practically the only original Slovak pop culture phenomenon. It offers a historicizing cross-section of the diverse representations of Jánošík within the traditional artistic modes that canonize Jánošík, but predominantly focuses on treatments that shift and re-interpret the Jánošík myth almost to the point of complete emptiness, in the sense that Jánošík no longer functions as a semantically polyfunctional symbol within their framework. In chronological order, the study offers an overview of high and profane literary works dedicated to Jánošík, devotes a substantial part to Jánošík as a defining element of Slovak cinema, but also presents other models of adaptations in which Jánošík appears as a character in television shows, a musical hero, or a functional comic (super) hero.

Vracat' sa dnes akýmkoľvek spôsobom k Jurajovi Jánošíkovi je do veľkej miery prekonaná iniciatíva, prežitok vopred odsúdený na neúspech v tom zmysle, že by dokázal ponúknuť ešte čosi naozaj nové, pôvodné, svieže či nebudaj origi-

* Štúdia vznikla v rámci riešenia projektu APVV-18-0257 Inkubátor multimediálnej digitálnej produkcie — recipročný transfer vedy, umenia a kreatívnych priemyslov.

nálne. Faktom totiž je, že v kontextoch slovenskej kultúry v širšom slova zmysle, teda kultúry ako civilizačného rozmeru a nositeľky národnej identity, by sme len sotva našli vyťaženejší, vyprázdnenejší, vyčerpanejší zdroj, ako je práve Jánošíka. Skúmali a vyskúmali ho historici, ktorí už stihli objaviť, spracovať a interpretovať azda každý prameň viažuci sa k reálnym historickým osudom skutočného Juraja Jánošíka ako existujúcej historickej postavy, skúmali a vyskúmali ho kulturológovia, etnológovia a etnografovia, ale i politológovia a filozofi a celý zástup ďalších spoločenských a humanitných vedcov, ktorí už o Jánošíkovi napísali prakticky všetko, čo sa dalo napísať. Pritom platí, že suma historických faktov viažucich sa k reálnemu Jánošíkovmu bytiu v ontologickej realite ho pomerne jasne identifikuje ako jedinca, ktorého definujúcim špecifikom nie je jeho skutočné faktické pôsobenie v konkrétnych historických kontextoch, ale jeho osobnosť, psychologický profil, či naturel, ktoré ho bezprostredne po jeho smrti (1713), alebo ešte počas jeho života vymedzili spomedzi všetkých iných jemu podobných jedincov ako toho, ktorého si jeho súčasníci zapamätali a vytvorili tak základ jeho neskoršieho mýtu. Lebo prvú beletrizovanú zmienku o ňom, mimo protokolov a súdnych listín viažucich sa k procesu s ním a k jeho poprave, nájdeme už pomerne skoro po jeho smrti, avšak ešte dávno predtým, ako ho „spopularizoval“ slovenský romantizmus a spolu s ním národno-buditeľské hnutie, konštituujúce práve jeho, Juraja Jánošíka, do podoby národného symbolu, ba čo viac, do pozície hrdinu, ktorý by mal, či má spoludefinovať onú efemérnu slovenskú národnú identitu.

Lebo Jánošík nie ako historická osobnosť, ale už ako postava, hrdina v zapísanom a dochovanom príbehu začína existovať minimálne už v roku 1785, teda sedemdesiatdva rokov po jeho smrti v rámci „novinového príspevku“ akéhosi bližšie neidentifikovaného A. Doležala *Znamenitá kázeň jedného kazateľa za duši hlavného zbojníka Jánošíka* publikovaného v banskobystrických novinách *Staré noviny literijnho umění*, čo je teda text, ktorý svojím spôsobom zakladá tradíciu Jánošíka ako literárnej postavy, respektíve, ako hlavného hrdinu literárneho diela.

Tá pochopiteľne existuje dodnes a tvorí ju neuveriteľný korpus ohromného množstva celého spektra rozmanitých literárnych diel. Lyrických, epických, prozaických, dramatických, básní, básnických celkov, eposov, románov, poviedok, rozprávok, mýtov, divadelných hier, libriet, drám, tragédií, i komédií, dobrodružného čítania a vôbec všetkého, čo voľne, bez nároku na literárnovednú presnosť môžeme nazvať písanými Jánošíkovskými príbehmi. Dominujú medzi nimi celkom pochopiteľne práve tie texty z čias slovenského národného obrodenia, ktoré, ako už sme spomínali, Jánošíka a jeho príbeh kanonizujú. Jánošík je v nich tým hrdinom, ku ktorému rodiaci sa národ môže vzhliadať, môže si ho postaviť na piedestál, oslavovať ho, identifikovať sa v jeho veľkosti, a vôbec, stáva sa personifikáciou tých kvalít, ktoré reprezentujú akýsi národný ideál.

Poddaný, čo povstal, vzoprel sa útlaku, prevzal zodpovednosť, nezmieril sa s osudom obeť, ale stal sa strojom vlastného osudu, oslobodil sa, fakticky i symbolicky z feudálneho jarma, individualizoval sa. Silný, mocný, dobrý, spravodlivý,

bystrý, čestný, rovný chlap reprezentujúci morálne kvality povýšené nad zákon a jurisdikciu, romantický hrdina v celej škále podôb. Je zbojník, zločinec z pohľadu práva, ale nie optikou morálky, bohatým berie a chudobným rozdáva, prerodzuje teda feudálne statky sociálne spravodlivým spôsobom, zomiera mladý, na vrchole síl, s hlavou vztýčenou, spútaný, uväznený, ale nezlomený, nezriedka hrdina v príbehoch s mýtopoetickým fantastickým ozvláštnením, kde sú jeho heroické vlastnosti znásobené magickými artefaktmi, ktoré jeho aktivitám dodávajú nadprirodzený rozmer.

Jánošík je v nich hrdina nie nepodobný antickému hérosovi, teda človeku, ktorý je nositeľom aj božských atribútov a hoci sa narodil ako smrteľník, vďaka tomu, ako žil, sa stáva nesmrteľným. Nie vždy a nie nevyhnutne samozrejme, Jánošík metamorfuje na celej škále od prísneho realistického civilného vyobrazenia až k ikonicko-symbolickej podobe, avšak v drvivej väčšine prípadov zostáva etalónom nasledovania hodnej výnimočnosti. Tá mnohosť v jednote je naozaj neuveriteľná v rozmedzí rokov 1785 až 2022 dokážeme identifikovať minimálne šesťdesiatšesť v najširšom slova zmysle literárnych textov, v ktorých je Jánošík hlavným hrdinom. Na dôvažok, svojím vlastným Jánošíkovským textom, svojou vlastnou Jánošíkovou interpretáciou do tohto jánošíkovského literárneho korpusu prispela celá plejáda významných slovenských literátov a literátiek niekoľkých generácií, od predromantických a romantických klasikov 19. storočia až k bestselleromakerom dneška (Pavol Jozef Šafárik, Samo Chalupka, Ján Botto, Ferko Urbánek, Ján Poničan, Mária Rázusová-Martáková, Milan Ferko, Ľubomír Feldek, Margita Figuli, Eva Borušovičová, Mariana Čengel Solčanská).

Príznakovou je v tomto kontexte, vzhľadom na konštantnú obľúbenosť a frekvenciu predmetnej postavy Jánošíka ako ľudového hrdinu už v rámci ľudovej slovesnosti, skutočnosť, že predmetné literárne diela nie sú iba viac či menej kanonickými a kanonizovanými dielami akejsi vážnej, vysokej, umelecky náročnejšej a priori hodnotnej literatúry, vydávanými znovu a znovu, ale minimálne v rovnakej miere sú medzi nimi zastúpené aj profánne literárne diela, žánrové dobrodružné romány, „šestákové“ čítania vydané iba raz, zato vo veľkých nákladoch, primárne určené na okamžitú spotrebu a hojne recipované najširšími masami laických čitateľov, ktorí si jednoducho radi prečítali ďalšiu verziu príbehu, o ktorom už mali aspoň minimálne povedomie. Lebo Jánošík naozaj je v slovenskej kultúre a spoločnosti prítomný tak permanentne a frekventovane, že doslova každý o ňom aspoň čosi vie.

Jánošík jednoducho bol mimoriadne populárny a svojím spôsobom dodnes je, aj keď už nie v takom masovom rozsahu.

O výnimočnej pozícii Jura Jánošíka v slovenskom prostredí svedčí aj skutočnosť, že práve s jeho postavou, respektíve s jej adaptovaním do filmovej podoby sú bytostne spojené aj dejiny slovenskej kinematografie, ktoré v roku 2021 oslavovali svoju storočnicu práve preto, že vôbec prvým slovenským celovečerným filmom bol akurát *Jánošík*. Film nakrútený v roku 1921 vznikol síce v rám-

ci spoločného štátu Čechov a Slovákov — tzv. prvej Československej republiky (1918–1939), avšak jeho vznik iniciovali slovenskí rodáci v Amerike, ktorí ho aj produkčne zastrešili, a vôbec, postarali sa, aby vznikol. Išlo pritom o, z dnešného uhla pohľadu, viac komerčnú než fanúšikovskú iniciatívu nadšencov, ktorí s nakrúcaním filmov nemali prakticky žiadne skúsenosti, hoci jeden z nich, Ján Závodný, bol majiteľom a prevádzkovateľom kina v Chicagu. Film za peniaze amerických Slovákov nakrútili v starej vlasti bratia Daniel a Jaroslav Siakel'ovci podľa scenára Jozefa Žáka-Marúšiaka, ktorý bol adaptáciou v USA vydaného románu Gustáva Maršalla-Petrovského *Jánošík, kapitán hôrných chlapcov: jeho búrlivý život a desná smrť* a Slovensko sa vďaka nemu v tom čase zaradilo medzi iba desať krajín na svete, ktoré už v roku 1921 nakrútili celovečerný film. Snímka je však fascinujúca dodnes nielen okolnosťami svojho vzniku, ale aj tým, ako kopíruje hollywoodske štandardy divácky atraktívnych snímok. Hlavnú úlohu v ňom stvárňuje dobová divadelná hviezda, český herec Theodor Pištěk, nechýba v ňom ani prestrelka, ani naháňačka, deju dominuje akcia striedaná romantickými a patetickými pasážami, pričom celá snímka je dramaturgický koncipovaná ako spomínanie starého baču, ktorému náhodný návštevník na salaši — turista, svojou fyziognómiou pripomenie junáka, čo na tom mieste (na salaši, v horách) kedysi žil (Jánošíka). A bača začne spomínať, v prvom filme o Jánošíkovi, prvom slovenskom celovečernom filme a snímke, ktorá do veľkej miery definuje rozmanité prístupy k dejinám slovenskej kinematografie ako takej.

Film mal vo svojej dobe v prostredí prevažne agrárneho Slovenska mimoriadny úspech, spájal v sebe totiž národnú tému — Jánošíka, so stále ešte vtedy relatívne novou atrakciou — kinematografom.

O štrnásť rokov neskôr, v roku 1935 vznikol druhý filmový Jánošík, reprezentatívna snímka ilustrujúca mimoriadne kvality predvojnovvej Československej kinematografie, snímka nie „slovenská“ ale „československá“ režírovaná jednou z najväčších českých (československých) režisérskych hviezd svojej doby, Macom Fričom. Jánošíka v nej po prvý krát stvárnil Slovak — Paľo Bielik a film prostredníctvom inscenovania v jadre historickej látky zvyrazňuje ideu čechoslovakizmu, v rámci ktorej boli Česi a Slováci považovaní za dve vetvy jedného, československého národa. Slovenská tradícia sa v ňom spája s českou — tu je dôležité pripomenúť, že príbeh o Jánošíkovi je aj súčasťou *Starých povestí českých* Aloisa Jiráska — aby vznikol príbeh, ktorí najširším diváckym masám nielen ponúkne ich milovaného hrdinu, Jánošíka, ale ich aj inšpiruje k prehodnoteniu svojej identity. To Čechoslováci, jeden národ spoločne, nie oddelení Česi a Slováci trpeli pod habsburským jarmom, to ich v ich „druhom“ spoločnom štáte (prvým mala byť v rámci dobovej interpretácie dejín Veľkomoravská ríša) „ohrozovali“ iné národy — trpené, ale nemilované menšiny v spoločnom československom národnom štáte.

Aj tento Jánošík bol samozrejme mimoriadne divácky úspešný, išlo o dobový veľkofilm, ktorý sa dostal aj do širšej medzinárodnej európskej filmovej distribúcie — všimli si ho napríklad aj na MFF v Benátkach — čo je však v Jánošíkov-

ských kontextoch a v kontextoch slovenskej kinematografie podstatne dôležitejšie, išlo o film, ktorý ku kinematografii priviedol jej neskoršieho nestora a otca zakladateľa Paľa Bielika¹. Ten sa totiž z herca aj pod patronátom Maca Friča pretransformoval aj na režiséra a scenáristu a v rozmedzí rokov 1946 až 1968 nakrútil hneď niekoľko zásadných slovenských autorských snímok. A jednou z najvýznamnejších z nich je opäť nový Jánošík. Tretí a svojím spôsobom najdôležitejší, ide totiž o referenčnú snímku, divácky i kritikou najviac oceňovaný Jánošíkovský veľkofilm, kvalitou ktorého môžeme pomerovať ostatné Jánošíkovské filmy. Bielik ho z pozície režiséra a scenáristu koncipoval ako veľkovýpravnú kostýmovú historickú dobrodružnú drámu, svojím spôsobom dokonca epos, jeden celok, aj do kino distribúcie však rozdelený na dva diely s odlišným dátumom premiéry. Jánošík I. a Jánošík II. tak prišli do kín v zime v roku 1962 a na jar roku 1963 a ponúkli divákovi čosi ako slovenský blockbuster, teda snímku nakrútenú u nás, avšak minimálne s technickými parametrami amerického, hollywoodskeho filmu. Plnofarebná širokouhlá snímka bola v tom čase vôbec najdrahším slovenským filmom, aký kedy vznikol, iba v kinách ho v danom roku videlo 5 miliónov divákov, čo ho dodnes radí medzi najnavštevovanejšie a komerčne najúspešnejšie slovenské filmy vôbec. Film divákov očaril zmesou vysoko akostnej akcie a dramatickej hĺbky, hlavnú úlohu Jánošíka v ňom stvárnil neherec František Kuchta, 203 centimetrov vysoký prototyp nad-slováka a v súlade s majestátnosťou a dôležitosťou témy bola snímka aj adekvátne ideologicky zaťažená. A to tak veľmi, že scenár sa dokonca schvaľoval v Moskve. To preto, že Bielik urobil z Jánošíka až akéhosi proto-marxistu, uvedomelého feudálneho ľavičiara s jasným komunistickým ideologickým pozadím. Slovenský ľudový hrdina, zbojník, sa v Bielikovej interpretácii stal dôležitou postavou globálnych dejín robotníckeho hnutia, komunistom v historických časoch, keď komunizmus neexistoval ešte ani ako idea, snímka však bola nakrútená natoľko sofistikovane, že divák si vôbec nemusel uvedomovať, že film ho ideologicky indoktrinuje.

Mohlo by sa zdať, že Bielik svojím dvojdielnym Jánošíkom jeho filmový potenciál vyčerpал, nie je to však tak, skôr ho zavšíšil v tom zmysle, že nakrúcať ďalšieho konvenčného, realistického Jánošíka nadlho stratilo význam. Na rad však prišli noví, progresívni, iní Jánošíkovia, narúšajúci a rozbíjajúci schémy a stereotypy s Jánošíkom spájané. Už v roku 1975 napríklad vznikol v réžii Martina Ťapáka film *Pacho, hybský zbojník*, ktorý síce z hľadiska názvu nemá s Jánošíkom nič spoločné, avšak vnútorne ide o pastiš Jánošíkovského mýtu, jeho zrealnenie v zmysle uveriteľnosti a národného naturelu. Ak je Jánošík mýtus a ikona, tak Pacho je jeho komicko-realistická alternatíva, malý chlapík, čo nezapadá, rozhodne nevyzerá a nepôsobí ako hrdina, pije mocú pálenku „frndžalicu“ a neváha dať

¹ V zmysle slovenskej kinematografie ako národnej kinematografie, oddelenej od českej kinematografie, hoci formálne do roku 1993 existovali obe kinematografie vedľa seba, nie spolu v rámci akejsi spoločnej — československej kinematografie, ktorá však iba formálne zohľadňovala štátno-právne usporiadanie.

niekomu po papuli, ak si to zaslúži. Pacho je teda komediálne ladený, avšak nebanálny Jánošík, symptomaticky totiž ukazuje, že národ, ktorý sa do Jánošíka rád personifikuje, už je schopný nadhľadu, humorného odľahčenia, irónie a sebaíronie. A samozrejme, opäť ide o dodnes divácky mimoriadne úspešný film.

Nie je to však jediné progresívne spracovanie Jánošíkovskej predlohy, už o rok neskôr, v roku 1976 totiž vzniká snímka *Zbojník Jurko*, vzhľadom na Jánošíka bratov Siakelovcov symbolicky a vôbec nie náhodou prvý slovenský celovečerný animovaný film. Išlo o autorský projekt zakladateľa slovenskej filmovej animácie a dodnes jej najväčšieho hrdinu — výtvarníka, ilustrátora a karikaturistu Viktora Kubala, ktorý nakrútil poetizujúceho animovaného Jánošíka ako poctu a oslavu slovenského folklóru a vôbec celej jánošíkovskej tradície, avšak s tým, že animovanú látku primárne určenú detskému publiku zaťažil aj významami, ktoré dokázal odčítať a oceniť predovšetkým dospelý divák. Kubal tak bez prílišného zveličenia prišiel už v sedemdesiatych rokoch s konceptom animovaného filmu, ktorý sa globálne stal štandardom až v rokoch deväťdesiatych v súvislosti s animovanými rodinnými filmami štúdia Walta Disneyho. *Zbojník Jurko* je pri tom vo svojom jadre animovanou groteskou — obíde sa prakticky bez dialógov, dej je koncipovaný ako séria vzájomne zo seba vyplývajúcich vizuálnych gagov — avšak rozšírenou na minútáž celovečerného filmu. *Zbojník Jurko* navyše ponúka čosi v Jánošíkovských filmových adaptáciách dosiaľ nevidané, elegantný a sofistikovaný happyend, ktorý vyúsťuje do finálnej pointy artikulujúcej jeho symbolický význam, Jánošík nezomrel, ale prežil medzi ľuďom, v ľude, splynul s ním.

Ani toto však nie je koniec Jánošíka v slovenskej kinematografii, hoci jeho ďalšia a dosiaľ posledná veľká filmová adaptácia vznikla až v roku 2009, keby v slovensko-poľskej koprodukcii nakrútili Kasia Adamik a Agnieszka Holland podľa scenára Evy Borušovičovej film *Jánošík — pravdivá história*. Opäť ide o snímku síce významovo veľmi ambicióznou, avšak primárne určenú najširším diváckym masám a minimálne v slovenskom prostredí aj divácky úspešnú a to aj napriek tomu, že tradičný Jánošíkovský mýtus búra a konštruuje nový, civilnejší, poetickejší, realistickejší minimálne v tom zmysle, že Jánošíka ako postavu oslobodzuje od väčšiny hrdinských a superhrdinských atribútov a oslavuje jeho ľudské cnosti.

Mohlo by sa zdať, že výpočet „sfilmovaných“ Jánošíkov skončil, stále to však nie je pravda, obrovský kultúrny a popkultúrny potenciál Jánošíka azda najlepšie ilustruje skutočnosť, že veľký filmový a televízny seriálový Jánošík vznikol aj v Poľsku v rokoch 1973 (seriál) a 1974 (film), pričom však platí, že tieto poľské adaptácie Jánošíkovského mýtu sú na Slovensku prakticky neznáme.

V oboch krajinách však zarezoval detský animovaný seriál *Zbojník Jurošík* (1991), ktorý s látkou narába už veľmi voľne a v konečnom dôsledku je len sériou animovaných detských rozprávok s pôvabným animovaným Jánošíkom / Jurošíkom v hlavnej úlohe.

Mnohosť Jánošíka v kultúre a popkultúre sme však stále ani náhodou nevyčerpali, minimálne v slovenskom prostredí totiž platí, že Jánošík, presne v súlade

s tým, ako definujeme popkultúrny fenomén bez ohľadu na konkrétnu národnú lokalizáciu, vyplňa svojou prítomnosťou v rámci tzv. celoplošnosti² celé kultúrne a umelecké pole, od zdanlivo najvyššieho, k zdanlivo najnižšiemu. A presne takto Jánošík v slovenskom prostredí existuje. Ako všeobecne známy mýtus, súčasť folklóru a národnej identity. Samozrejme. Z hľadiska kultúry a popkultúry je však podstatne dôležitejšie a symptomatickejšie, že Jánošík v celom komplexe kultúry a umenia existuje ako literatúra, vysoká i nízka, básnická i prozaická, lyrická i epická. Existuje ako divadlo v celom rozsahu dramatických foriem, od opery k muzikálu, od činohry k baletu, od drámy k varieté, kabaretu a skeč show — už druhý filmový Jánošík, ten, ktorého režíroval Mac Frič je aj adaptáciou divadelnej hry, drámy Jánošík z roku 1910, českého dramatika Jiřího Mahena. Z hľadiska dĺžky uvádzania vôbec najpopulárnejším a najznámejším spracovaním Jánošíkovského príbehu na Slovensku je pôvodný poľský muzikál *Na skle malované* básnika Ernesta Brylla a hudobnej skladateľky Katarzyny Gärtnerovej. Slovenské národné divadlo ho naštudovalo v roku 1974 a malo v repertoári takmer tridsať rokov, v predstavení sa vystriedali tri generácie tanečníkov, avšak muzikál sa dočkal aj dvoch novších nastudovaní. Jánošík existuje aj ako balet Václava Kašíka, uvedený v roku 1953 a dvakrát ako opera. Prvú skomponoval už v roku 1934 Alois Hába, druhú v roku 1953 pod názvom *Juro Jánošík* významný slovenský hudobný skladateľ Ján Ciker na libreto Štefana Hábu. Všetudovým opakom týchto umelecky „vysokých“ Jánošíkov môžu byť extrémne populárne, v najpoctivejšom slova zmysle na Slovensku zľudovené verzie Jánošíka v realizáciách autorskej dvojice Milan Lasica a Július Satinský (krátky televízny skeč) a Radošinského naivného divadla. Táto realizácia bola po prvý krát uvedená v roku 1970, ako divadelnú hru ju napísal Stanislav Šteпка, volá sa *Jáánošík* a zľudovela nie kvôli samotnému predstaveniu, ktoré malo 501 repríz, ale kvôli jej záznamu na LP platni.

A stále to nie je všetko, Jánošík totiž rovnako intenzívne existuje aj vo výtvarnom umení, v nespočetných vyobrazeniach v rámci folklóru, ale aj vo veľkých vážnych umeleckých realizáciách sochárskych a maliarskych.

Aby sme však naše uvažovanie o Jánošíkovi ako o popkultúrnom fenoméne zarámovali naozaj v kontextoch popkultúry, nemôžeme skončiť inak, ako konštatovaním, že hoci Jánošík z popkultúrneho hľadiska väčšinu času reprezentoval ten najprudší mainstream, hlavný prúd, určený čo najširším diváckym masám, im prístupný a masami recipovaný a milovaný, vždy sa veľmi významne a zaujímavo realizoval aj na periférii, mimo mainstreamu a v čistejších, primárnejšie popkultúrnych formách, určených veľmi špecifickému a rozhodne nie ambivalentnému masovému publiku.

Príkladom takýchto spracovaní Jánošíka môžu byť komiksy. Jánošík sa ako komiksový (super)hrdina síce objavil najskôr v Poľsku, už v roku 1972, v ko-

² Distribučná stratégia popkultúry. Zabezpečuje prístupnosť popkultúrneho artefaktu čo najširšej škále záujmových skupín potenciálnych recipientov [...]. Sprostredkováva prítomnosť artefaktu na čo najrozmanitejších druhoch médií. (Malíček, str. 68)

miksovej sérii Tadeusza Kwiatkowského a Jerzy Skarżynského, avšak opäť išlo o adaptáciu a verziu, ktorá na Slovensku nikdy nevyšla a preto ani výraznejšie nezarezovala, na rozdiel od pôvodného slovenského autorského komiksu Jozefa Danglára Gertliho a Dušana Taragela *Jánošík! Pravdivý príbeh legendárneho zbojníka a jeho družiny*, ktorý vyšiel v roku 2006 a v domácom slovenskom kontexte dokonca komiks pomáhal rehabilitovať ako umelecký druh. Gertliho a Taragelov Jánošík je súborom deviatich kratších príbehov, ktoré akoby ilustrovali Jánošíkov všedný život, také tie paralelné historky, ktoré sa udiali kdesi pomedzi hlavné hrdinské medzníky jeho kariéry. Komiks pracuje s okázalou atraktívnou vizualitou, príbehy zaťažuje intertextuálnymi a aktualizáčnými odkazmi a ukazuje, že Jánošík naozaj môže byť interpretovaný aj ako modelový popkultúrny hrdina v tom zmysle, že zatraktívni prakticky akokoľvek banálny obsah iba svojou prítomnosťou a prenosom významov z pôvodného mýtu.

Aj Jánošíkovských komiksov ale existuje viac, Jánošík totiž akoby sa v popkultúrnych kontextoch svojich adaptácií stal svojím vlastným intertextuálnym odkazom, respektíve takou postavou, ktorá podobne ako napríklad Sherlock Holmes, či gróf Drakula unesú a atraktívnym urobia akýkoľvek príbeh už len svojou prítomnosťou, čo aktuálne ilustruje žánrová knižná románová séria autora skrytého za pseudonym Svetozár Olovrant.

Jej dosiaľ dva vydané diely — *Juro Jánošík proti Dračiemu rádu* a *Juro Jánošík a parný chrám* už totiž naozaj pracujú s obsahovo úplne vyprázdneným Jánošíkom, ktorý má so svojím folklórnym predobrazom spoločné iba meno. Jánošík sa v nich v nádherne bizarných príbehoch stretá s celou plejádou ďalších ikonických popkultúrnych hrdinov, zažíva všakové dobrodružstvá, chvíľu je moreplavcom, chvíľu špiónom a chvíľu zabíjačom upírov a v tomto zmysle naplňa konečne svoj osud. Je absolútne slobodným, oslobodeným aj od seba samého a svojho vlastného mýtu, od ťaživého osudu legendy zaťaženej toľkými významami, až sa z nich vytratil zmysel.

A v tom je esenciálne popkultúrny, prístupný komukoľvek, kdekokoľvek, spätne z významujúci sa spolu s tým, čo všetko sa o ňom môžeme dozvedieť, ak začneme pátrať po jeho pôvode. Hrdina bez skutočného obsahu, do ktorého sa dá premietnuť celá škála významov toho slova — od hrdinu ako postavy, cez hrdinu héroša, až k postave ako hrdinovi. Podstatné je, že si doň projektujeme presne to, či si chceme projektovať. Nie on definuje nás, ale my jeho, čo je v dobrom i zlom viac popkultúra, ako by nám, jej fanúšikom, bolo milé.

Literatúra

- Antolová R., *Jánošík od skutočnosti k legende*, Múzeum Janka Kráľa, Liptovský Mikuláš 2013.
- Brázda M., Kaňuch M., *Jánošík a 100 rokov slovenskej filmovej kultúry*, Slovenský filmový ústav, Bratislava 2021.
- Malíček J., *Popkultúra: návod na použitie*, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Nitra 2012.
- Taragel D., Gertli J., *Jánošík! Pravdivý príbeh legendárneho zbojníka a jeho družiny*, Slovart, Bratislava 2006.